

Annotation

In the article the mechanism of forming of concepts of intersubject character opens up applicably to the problems of teaching of school computer-integrated course of "Basis of health".

Keywords: interdisciplinary nature of the concept, integrated course "Fundamentals of Health, neyrolohichni, physiological and psychological mechanisms of forming concepts

**Кіліченко О.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО
НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

В статті розглядаються питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації творчого навчального середовища.

Ключові слова: освітній простір, освітнє середовище, діагностичний, операційний і транспозиційний аспекти підготовки студентів до організації творчого навчального середовища у початковій школі, педагогічна ситуація, Імітаційне моделювання, ділова, рольова гра.

Перебудова роботи школи та педагогічного процесу залежить від особистості вчителя і його професійного рівня. Тому систематичне удосконалення стану підготовки вчителя до організації творчого навчального середовища у початковій школі залишається одним із актуальних у педагогіці вищої школи України.

Стан розробки проблеми. У педагогічних дослідженнях проблема створення творчого освітньо-виховного середовища в закладах освіти є відносно новою. На теперішній час у монографіях, дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції, класифікації, дефініції "середовища" (К. Ясперс, В. Ясвін, С. Сергєєв тощо). Набув поширення термін "освітнє середовище" (Є. Бондаревська, В. Веснін, Л. Кепачевська, І. Левицька, А. Лукіна, І. Улановська, А. В. Хуторський), робляться спроби класифікувати освітні середовища. Категорію "освітньо-виховне середовище" вивчали Л. Буєва, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, Н. Селиванова, В. Петрівський, І. Якиманська, В. Ясвін та інші, "творче освітнє середовище" (В. Ясвін).

А. Валицька, Б. Ельконін, І. Фурман, називають розвиваюче освітнє середовище шкільним середовищем, яке відтворює в змісті освітніх програм модель культури в процесах її історичного розвитку.

Проблемою підготовки майбутніх учителів – творчих особистостей, майстрів своєї справи, компетентних професіоналів займалися В. Бондар, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Л. Никандров, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Шапошнікова). Однак, поза увагою дослідників залишається проблема підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації творчого навчального середовища.

Метою дослідження – визначення основних способів підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації творчого навчального середовища.

Слід розрізняти два поняття: "освітній простір" і "освітнє середовище". Говорячи про освітній простір, ми маємо на увазі набір певним чином пов'язаних між собою умов, які можуть мати вплив на освіту людини. При цьому, поняття "освітнього простору" не включає в себе людину, яка навчається. Освітній простір може існувати незалежно від школяра.

Поняття “освітнього середовища” теж відображає взаємозв’язок умов, які забезпечують освіту, але обов’язкову присутність людини, яка навчається у освітньому середовищі, їх взаємовплив і взаємодія. Тому коли мова йде про освітнє середовище, то мається на увазі вплив умов освіти на учня (так само, як і вплив учня на умови, в яких здійснюється навчання). А. В. Хуторський відзначає, що “Під освітнім середовищем ми розумітимемо природне або штучно створюване соціокультурне оточення учня, що включає різні види засобів і змісту освіти, що здатні забезпечувати продуктивну діяльність учня” [1]

Освітнє середовище, так як і освітній простір має декілька рівнів – від регіонального до основного свого першоелемента – навчального середовища конкретного навчального закладу і класу.

У більшості зарубіжних досліджень навчальне середовище оцінюється в термінах “ефективність школи” як соціальної системи – емоційного клімату, особистісного добробуту, особливостей мікрокультури, якості навчально-виховного процесу. При цьому констатується, що не існує точних показників, які б визначили “ефективну школу”, оскільки кожна школа унікальна і одночасно є частиною суспільства.

Якщо розглядати технологію взаємодії учня із навчальним середовищем, то визначальним у сучасній школі є об’єм інформації, який призначений для засвоєння і підкріплення сформованими вміннями і навичками.

Як показали наші дослідження і, що, на жаль, є загальновідомим фактом, вже в учнів першого класу зникає інтерес до навчання. Основною причиною, на думку дітей, є “Не цікаво вчитися!”.

Тому виникає проблема, як організувати навчальний процес, щоб у дітей були знання, сформувалися навчальні вміння і навички, але і щоб не зникав інтерес до навчання та бажання вчитися. Адже “Традиційна система навчання сприяє вихованню людини “одновимірної”, а не “багатовимірної” особистості, тобто користувача, а не творця. Метою навчання є кодування в довготривалій пам’яті знань про суспільство, природу і культуру. Викладач, здебільшого, передає або намагається передати студентові (учневі) необхідну інформацію відповідно до принципів енциклопедизму” [2, с. 179]. “Перебільшення сцієнтизму і декларативних знань, теперішній енциклопедизм не сприяє розвитку індивідуальних задатків та здібностей, нівелює пізнавальний інтерес, зумовлює зневіру та агресію” [2, с. 179].

Виникає необхідність створити таке навчальне середовище у початковій школі, яке б сприяло розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Студентів першого, третього і п’ятих курсів Педагогічного інституту Прикарпатського університету імені Василя Стефаника попросили відповісти на запитання “Що вони розуміють під поняттям “творче навчальне середовище”?”.

Аналіз анкет показав, що більшість студентів вважає, що “Творче середовище, це навчання учнів побудоване через співпрацю з учителем, коли вирує атмосфера творчості. Коли учитель допомагає дітям розкривати свої таланти. Дітям на уроках завжди цікаво. Вони із захопленням ідуть на уроки: не учитися – а творити. У них це викликає захоплення. Дітей учать творити прекрасне, або просто вчать. А для них це і є прекрасне. Це може бути малювання картин, ліплення з глини... а може бути просто розв’язування задач. У повітрі завжди повинно вирувати: зацікавленість, прагнення дізнатися щось нове і показати іншим. А саме основне щоб діти брали у цьому участь. Вони можуть виготовляти собі різних помічників у навчанні. Це може бути коробочка звуків, класифікатори цифр і т.п. Тобто вчитель повинен так організувати навчання, щоб діти співпрацювали з ним і щоб їм було цікаво”.

Підготовка студентів до організації творчого навчального середовища у початковій школі молодшого шкільного віку як системоутворюючий фактор включає в себе

діагностичний, операційний і транспозиційний аспекти.

Діагностичний аспект дає змогу визначити:

а) стан підготовки до організації творчого навчального середовища у початковій школі у Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

б) стан готовності студентів до організації творчого навчального середовища з учнями молодшого шкільного віку на початку навчання у вищому навчальному закладі та після освоєння запропонованої нами системи підготовки до організації творчого навчального середовища у початковій школі.

Операційний аспект включає у себе систему підготовки студентів до організації творчого навчального середовища у початковій школі.

Транспозиційний аспект сприяє застосуванню студентами набутих у ВНЗ знань, навичок і вмінь з організації творчого навчального середовища у початковій школі під час педагогічної практики і в подальшій професійній діяльності.

Розглянемо деякі напрями операційного аспекту.

Для того, щоб уміти організовувати творче навчальне середовище з учнями молодшого шкільного віку, необхідно самому “побувати” у такому середовищі.

Тому організовуючи навчальний процес із педагогічних дисциплін із майбутніми учителями початкових класів, ми використовуємо систему педагогічних завдань і ситуацій, які студенти повинні спроектувати, змодельовати, сконструювати, вирішити і проаналізувати.

Як відомо, педагогічна ситуація – це сукупність взаємопов’язаних чинників та явищ, які характеризують конкретний етап, період чи подію у школі і вимагають від педагогів оцінок, розпоряджень чи інших організаційних дій.

При визначенні поняття “педагогічна ситуація” виділяємо два блоки підходів.

Перший блок. Педагогічна ситуація як складова педагогічного процесу. Іншими словами, це є форми і методи навчання та виховання, які використовує вчитель при організації навчального процесу. Тоді педагогічні задачі – це прийоми навчання, що сприяють досягненню мети конкретного методу.

Другий блок. Педагогічна ситуація як складова проектування діяльності вчителя і учнів у навчально-виховному процесі.

При класифікації педагогічних ситуацій, як складових проектування діяльності вчителя і учнів у навчально-виховному процесі виділяємо:

✓ Ситуацію – проблему (сформульована тільки проблема, яку необхідно проаналізувати і запропонувати своє рішення)

✓ Ситуацію – ілюстрацію (на конкретному прикладі продемонстровано вирішення проблеми).

✓ Ситуацію – оцінку (відображає проблему і рішення, які необхідно проаналізувати).

Студентам на практичних і лабораторних заняттях із педагогічних дисциплін пропонуємо три рівні опрацювання педагогічних ситуацій і задач:

✓ Репродуктивний рівень;

✓ Реконструктивний рівень;

✓ Творчий рівень.

Завданням репродуктивного рівня є аналіз педагогічної ситуації, яка запропонована викладачем. Педагогічні ситуації вибрані із творів класиків педагогіки (наприклад, із творів В. О. Сухомлинського, А. С. Макаренка); конспектів уроків і виховних заходів чи їх фрагментів, розроблених вчителями початкових класів чи сучасними теоретиками педагогічної науки (наприклад, із книжок С. М. Логачевської, Ш. О. Амонашвілі,

О. Я. Савченко чи педагогічних журналів). Дані ситуації обговорюються, аналізуються і деякі з них програються за допомогою імітаційного моделювання.

Імітаційне моделювання (або інсценування) – це поетапне програвання змісту і сюжетного розгортання певної ситуації.

Його особливостями є те, що спочатку студенти під керівництвом викладача моделюють квазіреальну ситуацію, хід її розв'язку, досліджують різні варіанти рішення.

А пізніше йде програвання даної ситуації з дотриманням всіх визначених моментів.

Після моделювання та конструювання ситуації обов'язкове обговорення, мета якого – діагностика результату, що включає в себе аналіз розв'язку ситуації та рівень її оптимальності, а також, готовність студентів до програвання ролей вчителя, батьків.

Імітаційне моделювання не вимагає від студентів індивідуальної творчості, а тільки вміння діяти за трафаретом.

Імітаційне моделювання використовуємо на практичних заняттях із “Вступу до спеціальності”, “Загальних основ педагогіки”, “Дидактики”.

Завданням реконструктивного рівня є проектування і моделювання з використанням алгоритмів уроку (фрагменту уроку), виховного заходу (фрагменту виховного заходу), алгоритму (опорної схеми) рішення педагогічної ситуації. Для реалізації даного рівня використовується рольова гра, яка використовується для навчання студентів приймати самостійні рішення при умові невизначеності у творчій ігровій обстановці, де уява створює всі основні умови реальної ситуації.

Особливостями даної гри є те, що учасниками є не вся група, а декілька студентів. Вони отримують умову і завдання: без попереднього обговорення, але з обов'язковим індивідуальним обдумуванням (3–5 хв.) програми певної ситуації і визначення рішення.

Використання рольової гри сприяє: а) діагностиці індивідуальних властивостей кожного студента, його схильності чи несхильності виконувати певну роль; б) дає можливість кожному студенту поспробувати себе у різних ролях; в) розвиває їх творчі можливості; г) сприяє дотриманню умінь аналізувати, прогнозувати і передбачати розвиток подальших подій.

У кінці гри обов'язкове обговорення з метою аналізу і пошуку оптимальних шляхів розвитку, а також оцінення ситуації, що склалася.

Завданнями творчого рівня є: використовуючи Стандарт загальноосвітньої початкової школи, програма середньої загальноосвітньої школи (1-2 класи), програма середньої загальноосвітньої школи (3-4 класи), шкільні підручники для початкової освіти. спроектувати, змоделювати, сконструювати урок (фрагмент уроку), виховний захід (фрагмент виховного заходу), педагогічну ситуацію, де відображено спілкування, взаємодія педагога (вчителя, вихователя) з учнем (учнями), підготувати навчальний проект. Це можуть бути традиційні і нестандартні уроки, методи і прийоми навчання та виховання.

Для розв'язання завдань творчого рівня використовуємо метод ділової гри і ситуативне моделювання на дисциплінах “Дидактика”, “Теорія виховання”, “Методика виховної роботи”, “Основи педагогічної майстерності”, “Актуальні проблеми педагогіки початкової школи”.

Метод ділової гри більш складніший ніж метод імітаційної гри. Складність використання цих ігор у навчанні пов'язана з її особливостями (двопланова поведінка, відсутність персональної відповідальності кожного за результати дій; спрощене уявлення про реальність), що потребує від студента зусиль входження у гру. Потрібно, щоб вони були зорієнтовані на результати гри.

Ділова гра для дітей – це “репетиція” для їх подальшої діяльності. Кожна ділова гра відтворює який-небудь фрагмент діяльності і дає можливість не тільки програти якусь ситуацію в особах, але й дозволяє ліпше зрозуміти психологію її учасників, вивчити інтереси

героїв.

Важливим завданням навчальних ділових ігор є відтворення в комплексі ігрових дій учнів важливих аспектів їх подальшого навчання. Особливістю навчальних ділових ігор є місце ролі викладача під час заняття. В основному викладач активно діє до початку гри і на стадії її підготовки. На відміну від інших методів активізації навчання ділова гра забезпечує самостійне навчання студентів і автоматичну об'єктивну оцінку результатів. Викладач, який як правило, виконує роль адміністратора, лише контролює послідовність операцій і дає при необхідності консультації учасникам гри.

У процесі ситуативного моделювання відбираються і наочно подаються найбільш істотні ознаки і властивості змодельованих явищ і ніби відкидаються їх другорядні і менш суттєві. Його метою є поетапна побудова моделі педагогічної взаємодії.

Цільову спрямованість завдань беремо із Галузевого стандарту вищої освіти для спеціальності – 6.010100 Початкове навчання (ОКР – бакалавр) – додаток А.

Отже, якщо ми хочемо, щоб у дітей не зникав інтерес до навчання, щоб у них було бажання вчитися, середовище в якому вони навчаються повинно бути творчим і організованим через співпрацю, взаємодію вчителя і дітей. До його організації необхідно готувати майбутніх учителів початкових класів через створення творчого навчального середовища у процесі навчання в Педагогічному інституті.

Використана література:

1. Хуторской А. В. Модель образовательной среды в дистанционном эвристическом обучении / Андрей Викторович Хуторской // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2005. – 1 сентября. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0901.htm>.
2. Швай Роксоляна. Виховання творчої особистості в соціальному середовищі / Роксоляна Швай. – Вісник Львів. університет: Серія педагогічна. – Львів, 2008. – Вип. 24. – С. 175-182.

А н н о т а ц и я

В статье рассматриваются вопросы подготовки будущих учителей начальной школы к организации творческой учебной среды.

Ключевые слова: образовательное пространство, образовательная среда, диагностический, операционный и транспозиционный аспекты подготовки студентов к организации творческой учебной среды в начальной школе, педагогическая ситуация, Имитационное моделирование, деловая, ролевая игра.

A n n o t a t i o n

The main trends in higher education since independence, Transcarpathia Ukraine.

Keywords: educational environment, educational environment, diagnostic, and operational aspects of the transposition of students in creative learning environment in elementary school, teaching the situation, simulation, business, role-playing game.